

Маңғыстау облысы білім басқармасының Бейнеу ауданы бойынша
білім бөлімнің «Манашы» бөбекжайы жедел басқару құқығындағы
мемлекеттік комумуналдық қазынаның кәсіпорны.

«Бекітемін»

Маңғыстау облысының білім
бөлімінің «Оқу әдістемелік
орталығы» мемлекеттік
коммуналдық мекемесінің

директоры
К. Давлетбаева

25 2026 жыл

**Тақырыбы: «Тілдік ойындар мен жаттығуларды қолдана
отырып, балалардың сөздік қорларын дамыту және байыту»**

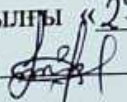
(авторлық бағдарлама)

Маңғыстау облысы білім басқармасының Бейнеу ауданы бойынша білім
бөлімнің «Манашы» бөбекжайы жедел басқару құқығындағы мемлекеттік
комумуналдық қазынаның кәсіпорнының тәрбиеші Мухашова Амина
Куракбаевна

**Бейнеу ауданы
2026 жыл**

Автор: Маңғыстау облысы білім басқармасының Бейнеу ауданы бойынша білім бөлімнің «Манашы»бөбекжайы жедел басқару құқығындағы мемлекеттік комумуналдық қазынаның кәсіпорнының тәрбиешісі: Мухашова Амина Куракбаевна (авторлық бағдарлама-50 бет)

Рецензент: Маңғыстау облысы білім басқармасының Бейнеу ауданы бойынша білім бөлімнің «Манашы» бөбекжайы жедел басқару құқығындағы мемлекеттік комумуналдық қазынаның кәсіпорнының директоры Корпелиева каракоз Исатаевна, педагог-сарапшы.

Мобб Бейнеу ауданы бойынша
білім бөлімнің «Оқу- әдістемелік орталығы» КММ
Әдістемелік кеңесімен ұсынылды
Сараптау комиссиясының шешімі
2026 жылғы «29» 05 хаттама III
Хатшы колы _____

Түсіндірме жазба

Балабақшадағы негізгі мәселенің бірі – баланың тілін дамыту. Тіл – адамға табиғаттан берілетін, адаммен бірге туған, құдайдың бір сыйлығы емес, ол адамдардың бүкіл тарих бойына жиған асыл қазынасы, зор байлығы. Сондықтан ата-бабадан жеткен байлықты, қазынаны балаға меңгерту керек. Ол үшін балаға үлкендердің көмегі керек, ол көмек отбасынан басталады, балабақшада дамытылады. Мектепке дейінгі шақта бала тілі икемді келеді, сол себепті де сәбилермен жүргізілетін жаттығу түрлері де әр алуан. Балалардың жас ерекшелетеріне қарай топтары үлкейген сайын тіл дыбыстарын айтып үйренуге арналған жұмыс түрлері біртіндеп күрделене береді. Балабақшада жүргізілетін тәрбие, білім беру үрдісінде дыбысқа байланысты жаттығу түрлері де кешенді түрде іске асырылады. Дыбыстардың ерекшелігін жете меңгеріп, дұрыс айтуға жаттықтыру тілдерін дамыту сабақтарында ғана емес, музыка, дене шынықтыру ұйымдастырылған оқу-іс қызметтері арқылы, сабақтан бос кездерінде балаларға ана тілінде өлеңдер, тақпақтар, көркем сөздер жаттатылып, үйретіледі. көптілділікті үйретуде көркем және халық ауыз әдебиетін қолданудың маңызы зор. Осы арқылы балалардың ойлау, дұрыс сөйлеу қабілеттерін дамыту, сөздік қорын молайту, сөйлем құрап өз ойларын жеткізе білуге, қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтуға, өлең, тақпақ, мақал-мәтелдер, жаңылтпаштар, ертегілерді рольдермен орындауға, қазақ халқының дәстүрімен таныстыру арқылы, еліне, туған жеріне деген сүйіспеншілік сезімдерін арттыру, балаларды тіл үйренуге, халық мәдениетін зерттеуге, адамгершілікке баулиды. Ана тілің – арың бұл, Ұятың боп тұр бетте. Өзге тілдің бәрін біл, Өз тіліңді құрметте, – деп ақын жырлағандай, өз ана тілімізді жетік меңгеру, ана тілінде таза сөйлеуге үйрету, халқымызда ғасырлар бойы қалыптасып, сақталып келе жатқан наным-сенімдерін, дәстүрін, әдет-ғұрыптарын өсіп келе жатқан, жас ұрпақтың бойына сіңіру барысында, мектеп жасына дейінгі балалардың тілін дамытуда үлкен нәтиже береді.

Бүгін мен өз іс тәжірибемде «Тілдік ойындар мен жаттығуларды қолдана отырып, балалардың сөздік қорларын дамыту және байыту» тақырыбында жобамды ұсынамын.

Бағдарлама мақсаты: байланыстырып сөйлеу мәдениетін жетілдіру,
кұрастыра сөйлеуге,
сөздік қорың молайту
фонематикалық есту қабілетін дамыту

Бағдарлама міндеттері: Ойынға, сабаққа деген белсенділіктерін арттыру
Ойын арқылы танымдық іс-әрекеттерін дамыту

- Сөйлеу, ойлау, есте сақтау және шығармашылық қабілеттерін ойын арқылы жетілдіру

Әр бала өзінше жеке, әрі қайталанбас тұлға. Сондықтан баланың жан дүниесін түсіне білу, оларды жақсы көру, өзіңнің жанына жақын тарту менің негізгі ұстанымым. Сонымен қатар баланы жеке тұлға ретінде қабылдау, бала пікірімен санасу және қоғамда өз көзқарасы қалыптасқан, бәсекеге қабілетті өзін көрсете білетін, шығармашыл тұлғаны қалыптастыра білу.

Тақырыптың өзектілігі Адам бала кезінен қалыптасады. Мектепке дейінгі жастан бастап баланың болашақ тұлға, өз елінің азаматы ретінде негізі қаланады. Бала сөйлеуді үйрене келе, айналадағы дүниені танып - біледі. Көрген - білгенін басқаларға сөз арқылы жеткізіп тілдеседі. Осының өзі оның білім дағдысы молайып, күнделікті өмірден алған әсерінің нығая түсуіне себеп болады. Тіл - баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуы барысында ой - өрісін, ақыл - парасатын, адамгершілігін, эстетикалық сезімін жетілдіру міндеттерін жүзеге асырудың ең басты құралы. Баланың тілін дамытып, қалыптастыруда ойынның маңызы зор. Ойын технология арқылы баланың тілін дамыту жеңіл болмақ. Ойын баланың оқуға деген ынтасын арттыратын әдіс. Бүгінгі таңда дидактикалық, сюжеттік, спорттық, ұлттық және шығармашылық ойындарды пайдалану маңызды. Ойындар арқылы баланың дұрыс және ұғынықты сөйлей білуін, сондай - ақ ойын жағдайлары арқылы олардың зейіні мен ынтасын арттыруға болады. Баланың тілін дамыту барысында ойын түрлерін және өзара сөйлесу үлгілерін қолданған дұрыс.

Бағдарламаның маңыздылығы: Балабақшадағы тәрбиелеу - оқыту жұмысында балалардың тілін дамыту, сөздік қорларын дамыту, ауызша сөйлеуге үйрете отырып, үйренген сөздерін күнделікті өмірде еркін қолдану, әрі оны күнделікті іс - әрекет кезіндегі тілдік қарым-қатынаста қолдана білуге жаттықтыру ісіне ерекше мән берілген.

Мектеп жасына дейінгі кезеңдегі балалармен сөздік жұмысын жүргізу ісі - тіл дамытудың негізгі бір міндеттері болып есептелінеді. Біз балалармен сөздік жұмысын жүргізе отырып, оларды айналасындағы заттармен

таныстырып, атын атай білуге, қасиеті мен сапасын, түр-түсі және пішінін ажырата білуге, өмірдегі, қоршаған ортадағы түрлі құбылыстар жайындағы ұғым, түсініктерін дамыта отырып, белсенді түрде тілдік қарым-қатынас жасай білуге үйретеміз.

Бағдарлама түрі – шығармашылық, ойынды, практикалы – бағытталған

Балалардың жасы – 3-4жас

Ұзақтығы – қыркүйек айынан бастап мамыр айына дейін

Әлеуметтік серіктестер – балалар, ата-аналар, тәрбиешілер.

Бағдарламаны іске асыру құжаттары:

Бағдарламаның перспективалық жоспары,

балабақша тәрбиеленушілері, ата-аналары мен қызметкерлеріне арналған мереке сценарийі,

картотекалар:

санамақтар, ертегілер

мақал – мәтелдер,

өлең мен жұмбақтар.

Бағдарламаның болжамды нәтижесі:

Өз тәжірибемде балалардың сөздік қорларын дамытуда дидактикалық ойындарды, тапсырма- жаттығуларды қолдану үлкен нәтиже берді. Тілдік ойындар арқылы балалардың сөздік қоры дамып, ауызша сөйлеу машығын игереді, таным белсенділіктері қалыптаса түсіп, ақыл-ойы өсіп жетіледі, әрі адамгершілік қасиеттерін бойына сіңіреді. Осы арқылы балалардың ойлау, дұрыс сөйлеу қабілеттерін дамыту, сөздік қорын молайту, сөйлем құрап өз ойларын жеткізе білуге, қазақ тіліне тән дыбыстарды дұрыс айтуға, өлең, тақпақ, мақал-мәтелдер, жаңылтпаштар, ертегілерді рольдермен орындауға, қазақ халқының дәстүрімен таныстыру арқылы, еліне, туған жеріне деген сүйіспеншілік сезімдерін арттыру, балаларды тіл үйренуге, халық мәдениетін зерттеуге, адамгершілікке баулиды.

Бағдарламаның мазмұны:

Бағдалама мен жұмыс кезеңдері:

1 кезең: дайындық (бағдарламаны іске асыру үшін қажетті жағдайлар жасау)

1). Перспективалық жоспарды құру

2). Әдебиеттерді таңдау (өлеңдер, жұмбақтар, санамақтар)

3). Сауықтыру ойындарды, көрнекі-дидактикалық құралдарды таңдау

4). Дидактикалық ойындар картотекаларын таңдау

5). Осы бағыт бойынша ата-аналармен жұмысты жоспарлау

2 кезең: негізгі (практикалық, зерттеу қызметіне жағдай жасау)

Өлеңдерді, санамақты, мақал-мәтелдерді жаттау

Перспективалық жоспарлауға сәйкес іс-шаралар өткізу

Жұмыс жоспары

Қыркүйек	
Кеңес	Әр баланың қабілетін дамытуда, ойын арқылы баланың алғашқы қарапайым ұғымдарды қалыптастыру маңыздылығы туралы жеке әңгімелер
Сабақ	Сөйлеуді дамыту: Сиқырлы табиғат әлеміне саяхат»
Ойындар	Тіл ұстарту жаттығулары жиынтығы
әңгіме-ойын (тақпақтар)	

Қазан	
Ойындар	«Менімен қайтала» « Бір сөзбен ата»
Кеңес	«Саусақтармен ойнаймыз – тілді дамытамыз».
Қараша	
Баяндама	Мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамыту
Сабақтар	Көркем әдебиет: «Дәрумендер»
Жинақтар	«Саусақ жаттығулары »

Желтоқсан	
Ойындар	«Суретті құрастыр», «Қандай затқа ұқсайды?»
Баяндама	Балалардың сөйлеу тілін дамытуда креативті ойын түрлерінің маңызы

Қаңтар	
Жинақтар	Дыбыстарға арналған тіл ұстарту жаттығулары
Ойындар	Сергіту сәті топтамасы

Ақпан	
Кеңес	Тілге арналған артикуляциялық жаттығулардың пайдасы
Жинақтар	Жаңылтпаштар топтамасы.
Наурыз	
Сабақтар	Аралас сабақ :« Ертегі әлеміне саяхат»
Ойындар	Өлеңдер, санамақ жаттау

Сәуір	
Кеңес	«Саусақтар сөйлеуге көмектеседі»
Ойындар	Әуенді қорапша, Не өзгерді?

Тіл ұстарту жаттығулары жиынтығы

Жыл мезгілдері туралы

Қыс туралы

Ыс – ыс – ыс,

Келіп жетті қыс.

Ар – ар – ар,

Жауады қар.

Яз – яз – яз

Сақылдаған сары аяз.

Ран – ран – ран,

Соғады боран.

На – на – на,

Зулайды шана.

Күз туралы

Үз – үз – үз,

Жаңбырлы Күз.

Рақ – рақ – рақ,

Саулайды жапырақ.

Ел – ел – ел,

Соғады жел.

Іс – іс – іс,

Піседі жеміс.

Дай – дай – дай,

Жинаймыз бидай.

Көктем туралы

Тем – тем – тем,

Көңілді көктем.

Ыр – ыр – ыр,

Жауады жаңбыр.

Ғай – ғай – ғай,

Жарқылдайды найзағай.

Шек – шек – шек,

Шығады бәйшешек.

Ал – ал – ал,

Төлдейді мал.

Жаз туралы.

Аз – аз – аз,

Жайдары жаз.

Үн – үн – үн
Ыстық күн.

Ға – ға – ға,
Шомыламыз суға.
Яқ – яқ – яқ,
Жүреміз жалаң аяқ.
Иын – иын – иын,
Болады көп ойын.

Үй жануарлары туралы
Ие – ие – ие,
Маң – маң басқан түйе.
Та- та – та,
Жібек жүнді бота.
Иыр – иыр – иыр,
Сүт береді сиыр.
Зау – зау – зау,
Мөңірейді бұзау.
Қы – қы – қы,
Кісінейді жылқы.
Шақ – шақ – шақ,
Құлдырайды құлыншақ.
Ой – ой – ой,
Қорада тұр қой.
Зы – зы – зы,
Моп – момақан қозы.
Кі – кі – кі,
Сақалды ешкі.
Ақ – ақ – ақ,
Секендеген лақ.
Ік – ік – ік,
Шәукілдейді күшік.
Ық – ық – ық,
Тышқан жейді мысық.
Жабайы аңдар туралы
Ю – ю – ю,
Қорбаңдайды аю.
Тан – тан – тан,
Аң патшасы – Арыстан.
Ыс – ыс – ыс,

Тарғыл түсті жолбарыс.

Іл – іл – іл,
Тұмсығы ұзын піл.
Лан – лан – лан,
Шығады жылан.
Кі – кі – кі,
Айлакер қу түлкі.
Ян – ян – ян,
Қорқақ қоян.
Пі – пі – пі,
Тікенекті кірпі.
Ін – ін – ін,
Жаңғақ жейді тиін.
Құстар туралы
Пан – пан – пан,
Сап – сары балапан.
Ұс – ұс – ұс,
Ұшты үлкен құс.
Ғай – ғай – ғай,
Жем шоқиды торғай.
Ға – ға – ға,
Тал басында қарға.
Ғаш – ғаш – ғаш,
Ұя салды қарлығаш.
Бұл – бұл – бұл,
Сайрайды бұлбұл.
Қан – қан – қан,
Ала қанат сауысқан.
Дақ – дақ – дақ,
Емші құс тоқылдақ.
Қу – қу – қу,
Жүзеді қос аққу.
Уық – уық – уық,
Қыт – қыттайды тауық.
Шін – шін – шін,
Бақыт құсы көгершін.
Кек – кек – кек,
Өз атын шақырады көкек.
Рек – рек – рек,
Ұшты көлден үйрек.

Тақырыбы: «Сиқырлы табиғат әлеміне саяхат»

Мақсаты: Балаларды табиғатты аялауға баулу, экологиялық тәрбие беру.

Табиғаттың тіршілігіне және қоршаған ортаны қорғауға деген жоғарғы адамгершілік сезімдері мен жауапкершілігін дамыту. Өз елінің, жерінің табиғатын қорғай білуге үйрету. Табиғат ғажайыптары мен табиғат құпиялары туралы мағлұматтарымен таныстыру.

Ұйымдастырылған оқу-іс-әрекетінің барысы

Шаттық шеңбері:

Табиғат біздің анамыз,

Табиғатқа баламыз.

Біз әдепті баламыз,

Тәрбиеші: Жарайсыңдар! Балалар, Табиғат-ана жер жүзіне жылуын, мейірімін сыйлап тұр емес пе? Сондықтан, ешқашан жамандық жасама, жақсылық қана ойла. Барлығы саған жақсылық жасауға, дос болуға ұмтылады. Енді, балалар мен сендерге жұмбақ жасырайын. Егерде жұмбақтың шешуін тапсақ, табиғаттың сиқырын ашылады.

Таң атқанда қауызын ашады,

Кеш батқанда қауызын жабады.

(Гүл)

Табиғат сендерге ризашылық білдіріп, гүлін ашты. Балалар, сиқырлы табиғат гүліміз ашылды,

Амандасайық.

Балалар: Сәлеметсіз бе, сиқырлы ханшайым!

Ханшайым: Сәлеметсіздер ме, балалар! Мені танысындарма. Мен табиғат аясындағы сиқырлы ханшайыммын. Сендер көптеген сиқырлы тапсырмаларды ала келдім.

«Табиғат мінезі» жаттығуы

Қәне, барлығымыз тізбектеле тұрайық. Көзімізді жұмып, өзімізді табиғат аясында тұрғандай сезінейік. Күн тамаша, ашық күн сәулесі шуақ шашып тұр, айнала тамаша көрініске толы. Енді, көзімізді ашып, өзімізді еркін сезінейік. Алғашқыда бәрі жақсы болып тұрды да кенет аяқ астынан жел соқты. Алдымызда тұрған адамның арқасынан жәймен ғана қолмен жеңіл желдің самалындай етіп сипаймыз.

Жел күшейді – енді алдыңыздағы адамның арқасын қатты уқалай бастаймыз.

Кенет, боран басталды – енді боран күшіндей екі қолмен айналдыра күштірек уқалаймыз.

Содан кейін, аяқ астынан жай ғана жаңбыр сіркірей бастады – енді қолымызбен жаңбырдың тамшысындай жаймен ұрамыз.

Бір кезде қатты жауын жауды – біз қаты жауын сияқты арқамызды саусақтың ұшымен жоғары төмен сипалаймыз.

Аяқ астынан бұршақ жауды – арқамызды саусақ басымен бұршақ жауғандай қаттырақ ұрамыз.

Бір кезде бәрі басылды, күн жарқырап ашылып, адамға бір күшті шуақ берді.

Сұрақ – жауап

Ханшайым: Табиғатқа нелер жатады?

Балалар: Су, ауа, күн, өсімдіктер, жануарлар, құстар, балықтар жатады.

Ханшайым: Табиғат нешеге бөлінеді?

Балалар: Табиғат екіге бөлінеді: тірі табиғат және өлі табиғат.

Тірі табиғатқа: Балықтар, құстар, жануарлар, өсімдіктер, жәндіктер жатады.

Өлі табиғатқа: Су, ауа, күн, ай, тау, аспан жатады.

Ертегі: «Күн мен Ай» (кейіпкерлеу)

Өткен заманда біреудің Айсұлу және Күнсұлу деген екі қызы болыпты. Екеуі де теңдесі жоқ сұлу екен. Бірінен – бірі асқан сұлуымен деп бірімен – бірі үнемі ұрысысып, жиі – жиі жанжалдасып қалады екен. Бір күні Күнсұлу іс тігіп отырған Айсұлуға тиісіп:

-Сенен мен сұлуымын! - дейді. Ал Айсұлу.

-Жоқ, сен сұлу емессің, мен сұлуымын! - деп таласады. Ақыр аяғында бұл талас үлкен шатаққа айналады. Ыза қысып, әбден ашуланған Күнсұлу өзіне қарсы келіп отырғын Айсұлудың бетін тырнап алады. Күнсұлу тырнағының ізі Айсұлудың бетінде өшпестей болып қалады. Міне, содан бері Айсұлу жұрттан ұялып, тек түнде ғана тысқа шығады екен. Ал бейбастығынан қатты ұятқа батқан Күнсұлу түн қараңғылығында бұғып жатады екен. Содан бері Айсұлу мен Күнсұлу бірінен – бірі көрінбейді.

Балаларды орталыққа болу арқылы жұмыстарын жалғастыру.

«Өнер» орталығы Айдың суретін бояу, «Құрылыс» орталығы Күнді құрастыру, Сергіту сәті: Қимылмен жасау

Балаларды орталыққа ауыстыру

Дидактикалық ойын: «Табиғаттан не үйрендім»

Айтып отырып суретті жабыстырып, табиғат бейнесін құрастыру.

Жылулықты – күннен,

Тазалықты – судан.

Өсуді – ағаштан,

Биіктікті – таудан.

Иә, балалар, біз табиғаттан көптеген заттарды үйренеді екенбіз.

Табиғат туралы тақпақ кім айтады ?

Төрежан: Табиғат егіз адаммен,

Ұқсастық табам содан мен.

Мәңгілік болсын егіздер,

Жер – ана, көл, теңіздер.

Жақсылық:

Табиғатты сүйемін,

Оны қорғай білемін.

Қайырымды жүрекпен,

Мейірімді тілекпен.

Дидактикалық ойын: «Қайда бардым, не көрдім»

Бардық дейік орманға

Не бар екен ол маңда

Көргендеріңді баянда.

Балалар: Ағаштар, гүлдер, саңырауқұлақтар, өсімдіктер, жидектер, аңдар, құстар.

Жазда барып өзеннің

Жағасына бөгелдім

Кім айтады кәнеки

Мен ол жерде не көрдім.

Балалар: Су, тас, құм, шөп, гүл.

Тау басына өрмелеп,

Шаршап талай бөгелдім.

Жан – жағыма мен кенет,

Қарап едім, не көрдім.

Балалар: Тас, гүл, қарағай, шырша, өзен, аспан, бұлт, күн, құм, құстар.

Қоштасу шеңбері:

Күн, сәуле шашқаның үшін рахмет!

Таза ауа саған рахмет!

Бұлт, жаңбыр сепкенің үшін рахмет!

Ағаш көлеңкеңе үшін рахмет!

Жер жомарттығың үшін рахмет!

Табиғат сұлулығың үшін рахмет!

Саусақтармен ойнаймыз – сөйлеуді дамытамыз

Саусақ ойындары мен жаттығулары сөйлеуді дамытудың бірегей құралы болып табылады.

Саусақтарымен әртүрлі жаттығуларды орындай отырып, бала қолдың ұсақ моторикасын жақсы дамытады, бұл сөйлеудің дамуына жақсы әсер етіп қана қоймайды, сонымен қатар баланы сурет салуға және жазуға дайындайды.

Саусақ моторикасын дамыту бойынша жұмысты жүйелі түрде күніне 2-3 рет 3-5 минуттан, ал саусақ гимнастикасын артикуляциялық жаттығулармен бірге арнайы белгіленген уақытта жүргізу керек. күні бойы. Саусақтармен ойнау әр түрлі, эмоционалды жағымды және динамикалық болуы керек.

Балалардың қызығушылығын және жарқын эмоционалды көңіл-күйін қағаздағы саусақ ойындары тудырады. Қылқаламмен ғана емес, саусақтармен, сүйектермен, малтатастармен, раковиналармен, түймелермен, жіптермен де сурет салуға болады екен. Бұл материалдардың суреттерге сиқырлы түрлендірулері балаларды қуантады.

Ойнайық!

Қырлары бар қарындашты пайдаланып "Қарындаш" ойыны.

Мен қолыма қарындашты домалатамын,

Саусақтардың арасын айналдырамын.

Әрине, әрбір саусақ,

Мен мойынсұнуға үйретемін.

Кірпі шарын пайдаланып "Доп" ойыны.

Мен доппен дөңгелектерді айналдырамын,

Мен оны артқа қарай айдаймын,

Мен олардың алақанын сипаймын,

Мен үгінділерді сыпырып алғандай боламын,

Мен оны аздап есіме түсіремін,

Мысық табанын қалай қысады.

Ал екінші қолыммен бастаймын.

Ал енді соңғы трюк:

Доп қолдар арасында ұшады.

(допты қолдан қолға лақтыру)

Енді келесі ойынды ойнайық, онда біз кірпі допты қолданамыз.

"Көбелек" ойыны

Жорғаламайды және жүгірмейді-

Гүлдің үстінен айналады.

Бұрылыстың артында бұрылыс бар-

Сонымен гүлге отырдық.

Киім қыстырғышын пайдаланып "Тістеген котенка" ойыны.

Кезекпен "тістеу" тырнақ фалангтарын сұқ саусақтан кішкентай саусаққа және артқа, өлеңнің екпінді буындарына кигізу.

Бірінші куплеттен кейін - қолды ауыстыру

Котенка-бала ауырады

Ол ойлайды: бұл саусақ емес, тышқан

Бірақ мен сенімен ойнаймын, ақымақ,

Ал сен тістейсің, - деймін саған "Кыш!"

Моншақтарды пайдаланып "Қоян мен кірпі" ойыны.

Сізге 17 моншақ жіпке созылған моншақтар қажет. Орталық моншақ үлкен немесе басқа түсті. Бала шетінен ұстап, бір уақытта екі қолымен бір моншақты сұрыптап, ортаға қарай жылжиды.

Орталық моншақта қолдар түйісіп, алшақтай бастайды, сонымен қатар моншақ бойымен, бірақ қазірдің өзінде қарама-қарсы бағытта қозғалады.

Қоян мен кірпі бір-біріне қарай

Біз жол бойымен, дала бойымен, шалғын бойымен жүрдік.

Кездесті - және олар қашып кетті.

Біз тез жүгірдік - қуып жетейік!

Қуып жете алмайсың!

Қол орамалын пайдаланып "Жұту" ойыны.

Біз бұрыштан кішкене орамалды алып, балаға тек бір қолдың саусақтарын пайдаланып, оны алақанға қалай сіңіру керектігін көрсетеміз. Екінші қол жұмыс істемейді! Біз балаға кезекпен солай жасауды ұсынамыз.

Менің ішім жұтылып кетті-

Ол орамалдың бәрін жеп қойды, міне!

Бірден ішке кірді

Іші бегемот сияқты!

Бұл ойын үшін түймелері бар кілемшені қолданамыз.

Түймелерді пайдаланып "Саусақпен жүру" ойыны.

Бала "жүреді" олардың бойымен екеуінің де сұқ және ортаңғы саусақтары қолдар, әр екпінді буынға түймелерді басу.

Құтан батпақта жүреді

Серуендеуге, жұмысқа-

Ондағы құтанға өте қажет

Балапандарыңызға тамақ алыңыз!

"Бұршақ және бұршақ" ойыны

Бұршақ шелекке құйылды
Ал саусақтар іске қосылды,
Онда дүрбелең туғызды,
Саусақтар мұңаймас үшін.
Шелекте тұз емес, мүлде тұз емес,
Ал түрлі-түсті бұршақтар.
Төменгі жағында - балаларға арналған ойыншықтар,
Біз оларды еш қиындықсыз аламыз.

Бұршақ қолданатын "Бұршақ" ойыны.

Бұршақты табаққа құйыңыз. Бала бас бармақпен және сұқ саусақпен бұршақтарды бірінен соң бірін алып, қолдарына ұстайды, сөйтіп бір уыс жинайды.

Табақшадан бұршақ аламын
Тұмсығы ұсақталған құс сияқты.
Алақандарым толы-
Қолдар барлық бұршақтарды ұстайды.

Осылайша, балалармен жұмыс жасауда қол дағдыларын дамытудың дәстүрлі емес әдістерін қолдану - бұл ойлауға, тырысуға, іздеуге, тәжірибе жасауға, ең бастысы дамуға үлкен мүмкіндік.

Қолдар мен саусақтардың өздігінен массажы.

Бұл массажды көңілді рифмдермен ("сөйлемдер"), өлеңдермен сүйемелдеген жөн.

Саусақ массажын бас бармақтан кішкентай саусаққа дейін бастаймыз. Алдымен саусақтың жастықшасын тіс щеткасымен ысқылаңыз, содан кейін оның түбіне баяу түсіріңіз.

Мен тіс щеткасын аламын,
Саусақтарды сипау.
Тезірек епті бол,
Саусақтар - тазалағыштар.

Алақанның беттерін кірпі шарларымен, секіргіштермен уқалау.

Оларды қолдарыңызға бұраңыз, саусақтарыңызды шертіңіз және дәлдікпен жарыса отырып, "атыңыз".

Менің доп демалмайды,
Алақанында жүреді.
Алға-артқа тербелемін,
Оңға-солға — қалауымша.
Жоғарыдан — солға, төменнен — оңға
Мен оны мінемін, браво.

Жаңғақпен (каштанмен) уқалау.

Екі жаңғақты алақанның арасына айналдырыңыз. Бір жаңғақты екі саусақтың арасына айналдырыңыз.

Екі жаңғақ үйренді
Саусақтардың арасын айналдырыңыз.
Бұл маған мектепте көмектеседі

Әріптерді біркелкі жаз.

"Розариймен" массаж.

"Моншақтардың" санын санау (тура және кері тәртіпте).

Үйде жалғыз сағындым,

Мен анамның моншақтарын алдым.

Мен моншақтарды сұрыптаймын,

Мен саусақтарымды дамытамын.

Саусақ жаттығулары

"Түйіндер" — лексикалық тақырыптар, дауысты дыбыстар бойынша аптаның күнін, айларын, пәндерін ретімен атай отырып, саусақтармен түйіндермен жіптерді сұрыптаңыз.

• **"Шертулер"** — экранның доғасына бекітілген моншақтардың әр саусағымен.

"Кус-кус" — тырнақ фалангтарын (жастықшаларды) бас бармақтан кішкентай саусаққа дейін өлеңнің екпінді буындарына кезекпен "тістеу" үшін киім қыстырғыштарын пайдаланыңыз.

"Серуендеу" — ыстық тұғырдың көмегімен ұяшықтар бойымен сұқ және ортаңғы саусақтармен "жүру", өлеңнің әрбір екпінді буынына бір адым жасау. Оң және сол қолдың ортаңғы және сақина, сақина және кішкентай саусақтарымен кезектесіп немесе бір уақытта "жүруге" болады.

Біз серуендеуге барамыз,
Ал біз футбол ойнай бастаймыз.

Және жақсы дайындықпен
Барлығы мықты, епті болады.

"Шаңғышылар" — сұқ және ортаңғы саусақтармен үлкен түймелердің (тығындардың) ойықтарына "тұру", өлеңнің әрбір екпінді буынына бір адым жасай отырып қозғалу.

Екі жаңа үйеңкі
Табаны екі метрлік:
Мен оларға екі аяғымды қойдым,
Ал қалың қардың үстімен жүгір.

"Жіптің сиқырлы түрленуі" — жіптердің, сымдардың әр түрлі ұзындықтары мен түстерінен өрімдерді өріп, гүлдер, жануарлар, әріптер салыңыз.

"Әр түрлі фигураларды бекіту" - тығыз матадан тіктөртбұрыштар қиылады, оларға түймелер тігіледі, олардың көмегімен ілмектері бар әр түрлі фигуралар бекітіледі.

"Музыканттар" — алдымен бір қолдың саусақтарымен, сосын екіншісімен және екі қолмен желімделген түймелері бар көбік резеңкеден жасалған "пернетақтаны" бірге басыңыз, дыбыстардың айтылуымен ойынды сүйемелдеу, буындар, сөздер, анық сөздер, пысықталған дыбысқа өлеңдер.

Таза сөздер:

ша-ша-ша — біздің үйде Маша бар;
шо-шо-шо — Маша өзін жақсы ұстайды;
шу-шу-шу — мен оны қолыма алып жүремін;
ши-ши-ши — Машадағы галоштар өте жақсы.

• **"Менің көңілді доп-секіргішім"** — дыбыстарды автоматтандыру, саралау туралы өлеңдер айта отырып, допты оң немесе сол қолдың саусақтарымен "Спираль", "Әмбебап панель" бойымен домалату.

Допты маған апару қиын
Тура жол бойында —
Сондықтан мен оны қалаймын
Алақанға тығылу.

• **"Сиқыршы"** — бұрыштан бастап саусақтарыңызбен полиэтиленнің (орамалдың) бір бөлігін алақаныңызға жинаңыз (мыжыңыз) (полиэтилен бөліктері жұдырықшадан шығып кетпеуі керек).

• **Сурет салу** — "гүлдерді" жіптермен, түймелермен, малтатастармен, сүйектермен, раковиналармен, пластик бөтелкелерден жасалған тығындармен салу.

Сондай-ақ балаға ұсынуға болады:

• **Қол кеңейткіштері, сүт пакеттерінен үрленген тұтқалар** — қолдың бұлшықет күшін дамыту;

• **Шашқа арналған бұйралағыштар мен щеткалар, бір реттік медициналық шприцтен қырлы бөлік, математикалық есептер** — алақанға массаж және өзін-өзі массаж жасау үшін;

• **Ескі компьютердің пернетақтасы, түймелі телефон, киім қыстырғыштары және олар үшін қалың (картон) негіз** — саусақтардың сараланған қимылдарын дамыту;

• **"Құрғақ бассейн"** - бұршақ немесе бұршақпен толтырылған контейнер, - щеткаларды өздігінен уқалауға арналған; **кішкентай ойыншықтар** "құрғақ

бассейндерден" шығару үшін.

• **"Сиқырлы дорбалар"** - бұршақ тұқымдарының әр түрлі мөлшерімен толтырылған шарлар, бала тактильді әдіспен шарларды сезеді, бұршақты табады және бұршақтың қанша мөлшерінде жасырылғанын айтады.

Саусақтарыңызды жаттықтырыңыз!

Қол мықты болады,

Кішкентай бас ақылды,

Ал сөйлеу әдемі.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамыту

Тілдің қоғамдық, тәрбиелік қызметі ерекше екені мәлім. Өйткені, тіл – адамдардың бір - бірімен пікір алысып, қарым - қатынас жасайтын құралы. Тіл адам қоғамына тән. Ол қоғамдағы, еңбек процесіндегі қажеттіліктен, мұқтаждықтан келіп туған.

Тіл – ұлт ерекшеліктерінің бірі, ұлт мәдениетінің бір формасы, тілде әрбір халықтың ұлттық дәстүрінің, сана сезімін, ойлау тәсілінің, мінез - құлқының белгілері бейнеледі.

Тіл мәдениетін меңгеру – адамның сәби шағынан іске асатын, келе - келе біртіндеп жетіліп отыратын нәрсе. Олай болса, тілді ұстарту отбасында, қоғамдық мекемелерде, мектепке жүйелі жүргізілетін тәрбие процесінде іске асады. «Балалар бақшасындағы тәрбие бағдарламасында»: «Баланы сөйлеуге үйрету, тілін дамыту мәселесі барлық сабақта жүзеге асырылады, бағдарламаның ең көлемді бөлімі ана тілі және айналадағы дүниемен таныстыру», - делінеді.

Бағдарламаның осы бөлімінде тілдің қоғамдық рөлі, лексикалық қоры, оны дамыту, тіл тазалығы, сөздің дыбыстық құрамын меңгерту, мәнерлі сөйлеуге үйрету, тіл мәдениетіне, көркем сөз өнеріне баулу мәселелері қарастырылған.

Аз сөзбен көп мағына беретін мақал, мәтел, аңыз ертегілер, эпостық шығармалар ғасырлар бойы ауыздан ауызға жатталып, жинақтала келе бүгінгі ұрпақтың рухани азығына айналып отыр. Бала тілін ұстартуда бұл халық қазынасы – ауыз әдебиетінің орны ерекше.

Мектепке дейінгі педагогиканың теориялық және практикалық мақсаты – жас ұрпақтың ой - өрісін, сана сезімін кеңейте отырып, өмірге қажетті білім - дағдыларға үйрету. Сол себепті педагогика мен «Балалар бақшасындағы тәрбие бағдарламасында» сәбидің тілін дамыту, ауызекі сөйлеуге үйрету, үйренгенін күнделікті өмірде пайдалана білуге жаттықтырып отыру ісіне назар аударады. Өйткені, баланың айналадағы өмірді танып, білудегі басты жәрдемшісі – тіл болып табылады. Ал тілдің дамуы оның сана - сезімін, ой - өрісін жетіле түсуіне негіз болады.

Сөйлеу тілі мен сөздік қоры молая бастаған сайын бала айналадағы адамдармен, құрбылас балалармен белсенді түрде сөздік қарым - қатынас жасайды. Өмірдегі түрлі іс - әрекет жайын білуге құмарта түседі. Өзі түсінген түрлі жайттар туралы әңгімелейтін болады.

Баланың өмірлік тәжірибесін дамыту, айналадағы дүниеден алған әсерін әрі қарай кеңейте отырып, бір арнаға түсіру балабақшада арнайы дүниеден алған әсерін әрі қарай кеңейте отырып, бір арнаға түсіру балабақшада арнайы өтетін сабақ, ойын, еңбек процестерінде тәрбиешінің басшылығымен іске асады. Балаға бағдарламалық материал негізінде білім беруге баса назар аудару қажет.

Оқу жылында жоспар жасағанда баланың жақсы сөйлей білуін бағдарлау, сөздік қорын дамыту, ой - өрісін кеңейту жұмысында өте мұқият қарау қажет. Ол үшін әр тәрбиеші, әрбір бақша меңгерушісі бағдарламада берілген материалдарды ыждағатықпен оқып, үйренуі керек. Осыдан соң тәрбиеші қандай тақырыпты қай кезде, қалай, қандай мақсатта, қай сабақпен байланыстыра өткізу керектігін анықтай отырып, әр сабаққа қажетті материалды балаларға қойылатын нақты сұрақтарды (көркем әдебиет, тақырыбы, ойын) көрсетіп жоспарлайды. Тәрбиеші қай кезде нені өтуге болатынын іріктеп алып (тақырыпты) жоспар жасайды. Бақылатын көрсету, әңгімелесу кезінде баладан сұрап, өзіне айтқызу, оларды жиірек сөзге қатыстыру ісіне көңіл бөлу. Тіл дамыту сабақтарында көзделетін негізгі мақсат – баланың сөздік қорын байыту, сөйлем құрап айтуға, әңгімелей білуге үйрету. Баланы сөйлеуге үйрету, тілін дамыту, ой - өрісін кеңейту жұмысында бір топтағы әр баланың сөйлеу дәрежесін байқап, анықтау керек. Сонда ғана оқыту - үйрету ісінде неге көңіл бөлуге болатыны айқындалады. Баланың сөздігі балаларды жекелей бақылау негізінде, нақтылы, көрнекі материалдарға сүйене жүргізіледі.

1. Әңгімелеу, әңгіме құрастыру (өзі көріп білген жайттар туралы, сурет мазмұнын, оқылған шығарманың мазмұнын әңгімелету).

2. Сөзді түсініп айту дәрежесін байқау. Ол үшін балаға таныс және таныс емес заттарды көрсетіп сұрау, әңгімелесу.

А) Балаға бірнеше таныс заттар мен ойыншықтарды көрсетіп (суреттен немесе заттың өзін) сұрап, түр - түсін, атын, пішінін, қайда, не үшін жасалатынын айтқызу.

Ә) Бөлмедегі 10 - 15 затты бір орынға қойып, соның ішінен бір заттың атын тәрбиеші сөзбен айтады, бала затты танып әкеліп, түр - түсін, пішінін айтады.

Б) Балаға күн сайын жиі пайдаланатын заттарды (сабын, тәрелке, орамал, щетка т. б.) суреттен көрсетіп, оның атын, қажеттілігін, неден жасалғанын айтқызу.

В) Бөтелке (шөлмек), қайық, үтік, шар, доп сияқты пішіні ұқсас заттарды көрсетіп, олардың не екенін, не үшін қажеттігін, сапасын, неден жасалғанын, ұқсас жақтарын айтқызу. Бұл жұмыстар сабақта және сабақтан тыс уақытта жүргізіледі.

Бұл әдістерді қолдану кезінде баланың тұрмыста кездесетін заттарды, олардың атына байланысты сөздерді түсініп айта білуін, пішіні ұқсас заттарды бір - бірінен даралап, ажыратуға талпыну әрекеттерін байқау мақсаты көзделеді.

Балаларға арналған саусақ жаттығулар жинағы

“Салат” саусақ жаттығуы

Сәбізді алып тазалаймыз, (оң қолды жұдырыққа түйіп, сол қолдың алақанына ысқылайды)

Үккіштен үгіп майдалаймыз, (екі қолды жұдырыққа түйіп, кеудеге ұстап, жоғары-төмен қозғайды)

Қантты сеуіп дәмдейміз, (саусақтардың ұшымен қант себеді)

Міне дайын нәр тағам (екі қолын алдына жайып көрсетеді)

Дәруменге байыған (алақанымен іштерін сипалап, тойғандықтарын көрсетеді)

“Кірпі” жаттығуы

Момақанмын алайда, (үш саусақтарын түйістіріп, кірпінің жүрісін салады)

Тікенім көп абайла, (екі қолының саусақтарын айқастырып, кірпінің тікенектерін жасайды)

Кіріп кетсе қолыңа,

Өкпелеме жарайма!

“Достық” жаттығуы

Біздің топта ұлдар мен қыздар өзара дос, (қолдың саусақтары өзара бірігеді)

Кішкентай саусақтар біз сенімен достасамыз, (екі қолдың саусақтарын бір-біріне тигізеді)

Бір, екі, үш, төрт, бес (шынашақтанбастап, саусақтарды кезекпен бір-біріне тигізу)

Енді санауды аяқтадық, (қолды төмен түсіреміз, демалтамыз)

“Саусақ” жаттығулары

1. Шынжыр. Оң және сол қолдағы басбармақпен баланүйрек саусақтары түйісіп, жүзіктер секілді айқасып, шынжыр жасайды.
2. Піл. Оң қол алақаны жайылып тұрады. Сол қол саусақтары бас бармақ пен кішкене бөбек артқы аяғы болса, баланүйрек саусақ пен шылдыр шүмек саусақ алдыңғы аяқтар, ал ортаңғы саусақ пілдің тұмсығы.
3. Доп. Алақандар бір-бірімен жабысады (доп пішінін жасайды)
4. Гүл. Қолдар, саусақтар жоғары қарайды. Алақандар айшанақпен қосыла түпреті өзара жанасады. Саусақтар ашылады. Осы жаттығуларды орындай отырып, мына өлең жолдарынайтады:

Саусақтар шынжыр болады,
Үзілмейді тартсаңда.
Ал, піл келіп шынжырды
Үзіп кетті басқанда.
Тұмсығымен доп іздеп,
Ойнағысы келіп тұр.

Достық үшін пілге мен,
Гүл сыйлағым келіп тұр.

Мысық

Пеш түбінде мысық отыр, (басбармақ, ортантерек, шылдыршүмек үшеуі жұмылады)
Екі көзін қысып отыр, (ортантерек пен кішкене бөбек көздері боп саусақтарды
қимылдатады)

Тышқан етін жегісі кеп, (басбармақ, ортантерек, шылдыршүмек үшеуі бірін-бірі
қашай қозғалтады Тісі оның қышып отыр

Доп.

Алақандар бір-бірімен жабысады. (доп пішінін жасайды)

Добым, добым домалақ.
Добым, добым, домалақ,
Тоқтамайсың домалап.

Үстел үстін бүлдірдің, (Саусақтарды ұштастыра отырып, доп кейпін жасау)
Тарелкені сындырдың.
Тентек болып кеттің, деп,
Тұрмын сені тепкім кеп

Балалардың сөйлеу тілін дамытуда креативті ойын түрлерінің маңызы

Бұл баяндамада ойын түрлерін пайдалану арқылы баланың тілін дамыту, және сөздік қорын молайту мәселесі қарастырылды. Бүгінде баланың тілінің дамуы алаңдатарлық мәселе екені бәрімізге аян. Әдеби шығармалар, ертегі тыңдап өспеген бала компьютерлер мен ұялы телефондардан бас көтермей жатады. Осыдан да баланың тілдік қоры аз, байланыстырып сөйлеуге бейімделмеген, ортаға бейімделуі нашар ұялшақ қасиеттер басым келеді. Осындай кемшіліктерді байқай келе баланың бойындағы жақсы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып ,тілдерін дамытып, олардың өнегелі де тәрбиелі болып тәрбиеленуін ойын әдісі арқылы іске асыруға тырыстым.

Менің бұл баяндаманың мақсаты мектеп жасына дейінгі балалардың тілін ойын арқылы дамыту, креативті ойындармен,сөздік қорларын молайту, ауызша сөйлеуге үйрете отырып, үйренген сөздерін күнделікті өмірде еркін қолдану, одан әрі күнделікті іс- әрекет кезіндегі тілдік қарым- қатынаста қолдана білуге жаттықтыру.

Мектеп жасына дейінгі балаларда ойын әдісі тәрбиелеу және оқытудың басты нәтижелі құралы болып табылады, сондықтан да оларды жетік зерттеп игеру арқылы ғана, балаларда тәрбие мен оқыту жұмысының нәтижелілігіне жетуге болады. Ойын түрлерінің барлық түрінде тілдік қолданыстарды: креативті ойындарды қолданылып отырса бала қызыға қайталап, тілдік қоры молайып, жалпы сөйлеу тілі дамиды.

Мектепке дейінгі балалардың тәрбие ісін және білім алу процесін ойын түрінде өткізудің өзіндік маңызы бар.

Балалар үшін маңызы – бүлдіршіннің ақыл-ойы, тілі дамиды, оқуға қызығушылығы, белсенділігі, шығармашылығы артады, тұлғалық қасиеттері қалыптасады. Тәрбиеші үшін Ойын түрінде оқытудың тиімділігі оқу процесі жалықтырмайды, оқушы білімінің сапасын арттырады, сабақта қызықты өтеді.

Ата-ана үшін маңыздылығы — бала бойындағы жағымсыз қылықтарды ойын арқылы тәрбиелейді. «Ойын – бала үшін ойын емес, шындық» деп Ресей педагогикасының негізін қалаған К.Д. Ушинский бекер айтпаған болса керек. Қоғам талабына сәйкес, еліміздің дамыған елдерімен иық тіресіп тұру үшін, еліміздің болашағы мен қазіргі кезеңі үшін білімді, зерделі, өз бетімен іс — әрекет ете алатын, қоғамнан өз орнын таба алатын шәкірттерді дайындау ұстаздың міндеті. Ойын — балалардың шынайы ойлап тапқан шындығына тез, еркін енуіне, өзіндік «менін» қалыптастыруға және шығармашылыққа, белсенділікке, өзін — өзі дамытуға мүмкіндік береді. Балалар үн-түнсіз ойнамайды. Тіпті бала жалғыз болғанның өзінде ойыншықтармен сөйлесіп жүреді. Ойынға қиялдағы қатысушылармен әңгімелеседі, өзі мен шешесі үшін, науқас кісі мен дәрігер үшін сөйлеседі.

Ойын — әрқашан білім бола отырып, баланы білім алуға, еңбекке дайындайды. Ол балалар үшін оқу да, еңбек те болып табылады. Ойын – айналадағы дүниені тану тәсілі. Ойын балаларға өмірде кездескен қиыншылықтарды жеңудің жолын үйретіп қана қоймайды, ұйымдастырушылық қабілетін қалыптастырады. Ғалымдардың айтуынша «Ойын — балалар өмірінде өте маңызы зор нәрсе, үлкендердің қайраткерлігі, жұмысы, қызметі қандай маңызды болса, балалардың ойыны да сондай маңызды. Ойында бала қандай болса, өскен кезде жұмыста да, көбінесе, сондай болады. Сондықтан болашақ қайраткер, ең алдымен, тәрбиені ойын арқылы алады» — деп балалар ойынын жоғары бағалаған. Баланың өмірі, қоршаған ортаны танып, еңбекке қатынасы, психологиялық ерекшеліктері ойын үстінде қалыптасады. Ойын үстінде баланың ертеңгі өмірге деген қабілеті байқалады. Олар ойын ойнау барысында өздерін еркін сезінеді. Ізденпаздық, тапқырлық әрекеті байқалады. Әрбір ойынның бала үшін білімділік мақсаты ғана емес, тәрбиелік, танымдық мақсаты зор. Тиімді қолданылған ойын мұғалімнің түсіндіріп отырған материалын оқушылардың зор ынтамен тыңдап, берік меңгеруіне көмектеседі. Өйткені төменгі сыныптағы оқушылардың аңсары сабақтан гөрі ойынға ауыңқырап тұрады. Қызықты ойын түрінен кейін олар тез серігіп, тапсырманы ықыластана орындайды.

Сонымен, балалардың сөздік қорларын дамытуда ойындарды, тапсырма - жаттығуларды қолдану үлкен нәтиже береді. Ойын арқылы балалардың сөздік қоры дамып, ауызша сөйлеу машығын игереді, таным белсенділіктері қалыптаса түсіп, ақыл — ойы өсіп жетіледі адамгершілік қасиеттерді бойына сіңіреді.

Ойын дегенміз — жас ерекшелікке қарамайтын, адамның көңіл-күйін көтеретін, ойландыратын үрдіс. Ойын-төзімділікті, алғырттықты, тапқырлықты, ұқыптылықты, ізденпаздықты, іскерлікті, дүниетаным өрісінің көлемділігінің, көп білуді, сондай-ақ, басқа да толып жатқан сапалылық қасиеттердің қалыптастыруға үлкен мүмкіндігі бар педагогикалық, тиімді әдістерінің бірі. «Ойын – балалар өмірінде өте

зор маңызы бар нәрсе, үлкендердің қайраткерлігі, жұмысы, қызметі қандай маңызды болса, балалардың ойыны да сондай маңызды.

Ойында бала қандай болса, өскен кезде жұмыста да көбінесе сондай болады.

Сондықтан болашақ қайраткер ең алдымен ойына арқылы тәрбие алады»

А.С.Макаренко.

Ойын барысында бала өзін қоршаған үлкендер сияқты, өзінің сүйікті әңгімелері мен кейіпкерлері сияқты өмір сүреді, әрекет жасайды.

Ойынды қолданумен бірге ойлауға, тілді дамытуға, шығармашылық әрекетін байытуға бағыт алады. Баланың ойын кезіндегі қимыл- қозғалысы дене бітімін жетілдірсе, ал қарым- қатынастағы пайымдаулары өзіндік таным- түсінік, мінез- құлық әдептерін бекітуіне әсер етеді.

Ойын — бала әрекетінің негізгі түрі. Ойын арқылы өзара қарым-қатынас жасауды меңгереді, өзінің психологиялық ерекшеліктерін қалыптастырады. Баланың бір ерекше қасиеті сөйлеуден еш жалықпайды. Ойын бала тілінің дамуына ықпалын тигізіп, таным белсенділігінің дамуына жол ашады. Қай бала болмасын ойынмен өседі, өйткені бала табиғатының өзі тек ойынмен байланысты. Ойын үстінде бала еш нәрсеге тәуелсіз. Сондықтан да ойын — балалардың дүние тану жолы, олар ойынмен өмір сүріп бәрін өзгерте алады.

«Сәбиге ойынның бәрі елеулі, өйткені ол ойнап жүріп өмір сүреді. Ол ойнаған кезде ғана өмір сүреді де, жаттығады да, жан мен тәнін өсіреді де» А.В.Луначарский

Ойынға бірнеше талаптар қойылады

— Ойынға кірісер алдында оның жүргізілу тәртібін оқушыларға әбден түсіндіру.

— Ойынға топтағы баланың түгел қатысуын қамтамасыз ету.

— Ойын үстінде шешім қабылдай білуіне, ойлана білуіне жетелеу.

— Ойын түрлерін бағдарламаға сай іріктеп алу.

— Ойынды баланың жас ерекшелігіне қарай түрлендіріп пайдалану.

— Қарапайым ойыннан қиын ойынға көшу.

— Міндетті түрде ойынның қорытындысын жариялау қажет.

Ойынға қажетті құрал, заттарды даярлау ойынды өткізуге әзірлік болып табылады. Ойын кезінде нашар оқитын оқушылар сабаққа деген қызығушылығы артып, сұраққа жауап іздеп ойлана бастайды. Оқушы сабақта ойнап қана қоймайды, алған білімдерін қаншалықты есте сақтағандарын көрсете біледі. Бала ойынында да қоғамдық, ұжымдық сипат болады. Мәселен, кез — келген бала еш уақытта жалғыз ойнамайды, қатар құрбыларымен бірлесіп ойнайды, сол арқылы бір — бірімен өзара қарым — қатынас жасайды. Ойын арқылы бала айналасындағы нәрседен өзіне қызықтысына ықыласы ауып өзіне таңдап алады.

Жас ерекшелігіне тән сөйлеу тілі дамымаса онда олардың сөздік қоры да төмен болады. Сөйлеу тілін түсінуі жақсы болса да, ойлауы шектеулі. Мұндай балаларда сөйлеу тілі басқа балаларға қарағанда кешірек шығады. Бұл уақытта сөйлеу белсендігі арта түседі, сөздік қоры көбейеді, бірақ балалар буындарға бөлгенде, сөздерді айтқанда әріптерді шатастыруда қиналады. Сондықтан да олардың сөйлеген сөздері қоршаған ортадағыларға түсініксіз болып келеді.

Ал ойындарды қолдануда бала қызығушылығы артып, талпынады. Және кез — келген сөзді толық айтуға тырысады. Дидактикалық материалдармен балалар жаттыққан сайын олардың зейіні, тапқырлығы, ынталылығы, өзіндік ойлау жұмысы дами түседі. Балаға әңгімелеп айтуға, оқып тыңдауға, жаттауға арналған материалдар олардың даму деңгейіне, жас шамаларын лайықты болуқажет. Сонымен қатар ойын барысында бала үлкендермен, өз құрбыларымен қарым-қатынас жасайды. Әр бала өз жетістігіне қуанып, мәз болады. Сондықтан да ойын-тапсырмаларды таңдауда және іріктеуде балалардың жас және жеке ерекшелігін ескерген жөн. Ойынның негізгі ерекшелігі ол балалардың қоршаған өмірді — адамдардың қимылын, іс-әрекеттерін бейнелеу болып табылады. Баланың тілін жетілдіру үшін оны әңгімеге тарта отырып, баланың сөздік қорын жаңа сөздермен толықтырып, түсінігін молайту қажет. Баланың тілін дамытуда ойын түрлерін жүргізу арқылы, ойын шарттарын айта отырып та байытуға болады. Ойындар ішінде ең ұтымдысы қимыл-қозғалыс ойындары деп білемін. Қимыл-қозғалыс ойындарын ойнауда бала тек қозғалыста емес, ойнап жүріп тілдік қарым-қатынасқа түседі. Тәрбиеші ойын шартын түсіндіреді, қалыптасқан бала өздері жүргізуші болуға үйренеді. Тілдері дамиды. Осы орайда түрлі креативті ойындарды ойнатамын.

1. Ойын: «Көңілді піл» Мақсаты: Қораптың ішіне қолын салып, ішіндегі заттың пішінін анықтау.
2. Ойын: «Музыкалық қорап» Мақсаты: Қорап ішіндегі жануарларды атап, олардың қандай дыбыс шығаратынын айту. Балалардың сөздік қорын дамыту.
3. Ойын: «Сыйқырлы кілемше». Мақсаты: Сандарды тани білуге. Балалардың назарын дамыту, байқағыштықтарын арттыру, ұсақ қол моторикасын дамыту.
4. Ойын: Үстел үстіндегі футбол. Мақсаты: Балалар қарапайым түтікше арқылы, ортадағы допты үрлейді. Бұл ойында тыныс алу жаттығуын, шапшаң қимылдауға ұжымдық сезімдерін дамыту.
5. Ойын: Клоунның мұрыны кайда? Мақсаты: Балалардың достық қарым-қатынастарын, ұжымдық сезімдерін дамыту. Еңбекке деген сүйіспеншіліктерін арттыру.

Балаларға арналған сергіту жаттығулар жинағы

Орнымыздан тұрамыз
Екі қолды созамыз.
Оңға, солға бұрылып,
Бір отырып, бір тұрып,
Сәл тынығып аламыз.
Қолды белге қояйық,
Басты оңға бұрайық
Басты солға бұрайық
Бір отырып, бір тұрып,
Біз дем алып алайық.
Қане, балалар, тұрамыз,

Үлкен шеңбер құрамыз.
Орнымыздан тұрамыз
Құс болып қанат қағамыз.
Қайта орнымызды табамыз
Бойыңды сергек тік ұста
Емін-еркін тыныста.
Демінді еркін тез алда,
Сол қолыңды соз алға
Қол ұшына қарада
Үшбұрыш сыз ауада
Оң қолда бос тұрмасын
Шеңбер жасап зырласын.
Қолымда тұрған добымды
Балаларға берем көңілді
Отбасы жайлы өрелі
Әңгіме айтып беремін.
Еркін ұста денеңді
Тарсылдатпай еденді.
Орнымыздан тұрып ап
Жүгірейік бір уақ
Бір, екі, үш, бір екі, үш
Аяқты алға созайық
Тік көтеріп қозғайық.
Тым сылбырда болмайық
Алға қарай озбайық
Бір,екі, үш, бір,екі,үш
Орманда кірпі келеді
Саңырауқұлақ тереді.
Кездесті міне, керегі,
Екеуі қайың астынан
Біреуі терек қасынан
Қанша олар болмақ есепте
Тоқылған салса себетке.
Иіліп оңға бір, иіліп солға бір,
Жаттығу жасаймын.
Оң аяқ, сол аяқ, оң аяқ, сол аяқ,
Жаттығу оңай-ақ.
Қатты нөсер басылды, (жаймен тарсылдатады)
Күн жарқырай ашылды. (қолдарынан күн жасайды)
Көктен әдемі кемпірқосақ шашылды (жарты доға жасайды)
Тәулік бойы тынбайтын,

Болайықшы ақ жаңбыр.(Ақырын жауған жаңбыр тырсылын салады)
Астан-кестен жауатын
Өткінші енді біз жаңбыр (Тез-тез жауған жаңбыр тырсылын келтіреді)
Секіреміз топ,топ
Шапалақтап көп-көп.
Иілеміз оңға қарай бір, екі, үш
Иілеміз солға қарай бір, екі, үш
Біз балдырған баламыз
Құстай қанат қағамыз.
Дүниені аралап,
Оқып білім аламыз.
Көзді салып қараңыз
Былай қанат қағамыз.
Тез қозғалып осылай
Жаттығулар жасайық.
Жақсылықты үйреніп,
Жамандықтан қашайық.
Айнаға қараймын
Шашымды тараймын
Бақытты боламын
Сымбатты боламын
Әрқашан тазамын
Бәрінен озамын.
Енді біз демаламыз
Айналаны шоламыз.
Қол-аяқты кезекпен
Оңға-солға созамыз.
Күн шыққанда сүйініп,
Бәйшешектей иіліп,
Біз тынығып аламыз

Жаңылтпаштар

Ою ою ойым бар-ды,
Ойналмастан ойын қалды.
Орындалмай ойымдағы
Ойылмады ою-дағы.
Орашолақ, олақпын ба,
Оя алмадым оюларды?

Асан бақша жақтан.
Ақ сабақ асқабақ әкелді,
Басқа жақтан.

Басқарақ асқабақ әкелді.

Ала-ала алашалар,
Тамаша олар,
Оған кім таласа алар.
Доп теп
дөп теп

Сұр інген сүрінген бе
сүрінген сұр інген бе
бұлаң бұлаң еткен бұл аң
бұлаң десем екен қылаң

Біреуі көрікті кісі,
Біреуі бөрікті кісі.

Көрікті кісі – зорықты,
Бөрікті кісі – қорықты.

Тоқпақ жаттап,
Айтсақ жақсы-ақ.
Жатқа тақпақ
Жатта тақ-тақ

Қондық жаңа қонысқа,
Қалың екен жоңышқа.
Қоныстағы жоңышқа,
Оралады қонышқа!

Кермеде тұр қырық
кір қыстырғыш,
Қырық кір қыстырғышқа
Қырық қыз келіп,
кір қыстырды.

Ата мен әже, ана да,
Алма мен алмұрт тереді,
Ауырға Арман бала да,
Арбамен тасып береді.

Баланың жаман баға алмағаны,
Мұғалім ағаның жаман болмағаны.

Есім есі кетіп есінеп отыр екен.
Ол несіне.
Есі кетіп есінеп отыр екен.

Жағажайды жағалай,
Жүгіреді Қамажай.

Омар ора алар,
Омар ора алмаса,
Орал ора алар.
Омартаға балалар барар,
Балаларды аралар талар.

Алашаларды
Таба алса, алар.
Үміт түбіт түтті,
Түбітті түтіп бітті.

Арқада алты арқар бар,
Қырқада қырық арқар бар.
Қырық арқарда ақ арқар бар.
Алты арқарда марқа арқар бар.

Әбдіреде әбігер әтеш отыр.
Әбігер әтеш отырған
Әбдірені әжем ашып жатыр.

Гүлім гүлге қарап күлімдеді,
Көгілдір гүлге қонған аралар гуілдеді.

Ғарышкер ұшты ғарышқа.
Ғарышқа ұшты ғарышкер.
Айтшы, ғарыш алыс па?

Тақырыбы: «Ертегілер еліне саяхат»

Мақсаты: Балаларды қоршаған ортаға бейімдеу, ертегілер туралы түсініктерін қалыптастырып, ертегілерге қызығушылығын арттыру, нұсқау бойынша тапсырмаларды орындауға үйрету.

Әдіс – тәсілдері: дәстүрлі және дәстүрлі емес әдістер, ролик арқылы түсіндіру, сұрақ – жауап.

Қажетті құралдар: боялмаған әтештің суреті, бояу, бас киім, гуаш, қыл қалам, сүрткіш.

Мотивациялық - қозғаушылық
Шаттық шеңбері:

Білер қазақ баласы,
Сәлем сөздің анасы.
Алдымыздан кезіккен,
Көп апайды қарашы.
Бәріңе де ізетпен
Иіліп сәлем береміз.

Ұйымдастырушылық ізденістік

- Балалар бүгін бізде ерекше күн болмақ, себебі бізге ертегілер елінен сиқырлы поезд Желаяқ келе жатыр екен.

- Балалар, сендер ертегіні жақсы көресіңдер ме?

Ендеше ертегілер еліне саяхатқа барғыларың келе ме? Онда ертегілер еліне барайық.

Поезд: (роликтен көрсетіледі)

Саламатсыңдар ма, балалар! Мен ертегілер еліндегі Желаяқ поездымын. Ертегілер еліне барар жолымыз ұзақ, жаяу барсаңдар шаршап қаласыңдар бәріңіз поездға отырыңдар әндетіп барайық.

Тыныштық сәті: Ертегілер елі өте ғажап, айнала толы әдемі түрлі - түсті гүлдерге, жап жасыл ағаштарға толы керемет. Ол жерде сен жақсы көретін ертегі кейіпкерлерің жүр. Солармен бірге сенде ертегі елінде жүресің. Ол қандай ертегі көзіңді жұмып елестетші?

- Ал енді терең тыныс алып көзімізді ашамыз. Біз ертегілер еліндеміз.

Қандай ертегіні елестеттіңдер?

Кейіпкерлерді атайықшы?

- Ертегілер еліне де келіп жеттік.

Кенеттен боялмаған Әтеш пайда болады. Ол көңілсіз екен, мұңайып тұр. (роликтен көрсетіледі)

Мынау кім?

- Балалар әтештен сұраңдаршы неге ол көңілсіз?

Кім оны өкпелетті, ренжіткенін білейік.

Әтеш: - Сәлеметсіңдер ме балалар,

Балалар бірінші мынау мен туралы ертегіні көріп, мен туралы әңгімені тыңдасандар, барлығы түсінікті болады, сұрақтарыңның жауабы сол жерден табасыңдар.

Әтеш және бояулар ертегісі

Мені бір суретші бала салды, содан ол мені бояуды ұмытып кетіпті. Содан мен аулаға серуендеуге шықсам, барлығы маған күле бастады. Кішкентай балапандар да күлді. Содан алдымнан бір күшік шығып, ол таңырқап маған қарап тұр екен. Мен ол күшіктен сұрадым. Күшік неге таңырқап қарап тұрсың? Күшік ой сен неге аулада боялмаған түріңмен жүрсің? Мен күшікке сенбей аулада жатқан көлшікке барып суға қарасам, расында мен боялмаған екем. Бәрі түсінікті болды, барлығы не үшін күлгендері. Содан мен көңілсіз отыр едім қасыма күшік келді.

Енді мен не істеймін, аулада қалай жүремін?- дедім мен күшікке

- Өтеш сен қорық па, сас па, сен балаларға бар, көмек сұра оларда бояулар көп солар саған көмектеседі - деді күшік. Мен сөйтіп балалар сендерге көмек сұрап келдім, менің бірақ арманым бар, мені әдемі етіп бояп беріңдерші?

- Балалар сендер Өтештің оқиғасын көрдіңдер, өтешке қандай көмек керек екенін айтыңдаршы?

- Дұрыс айтасыңдар!

- Балалар біз сиқырлы ертегілер елінде емеспіз бе?

- Өтешке көмектесеміз бе?

- Әрине, көмектесеміз. Біз бояуларға айналыуымыз керек, ал ол үшін басымызға әр түсті бояудың иегерін білдіретін, бояу бас киімін киіп алайық. Ал енді боясақ бояйық, менің сиқырлы себетім бар, сол себетте бояулар бар, қазір бояуларды алып өтешті бояймыз. Өтештің арманын орындаймыз.

Балалар сендер бояулар бар себетті көріп тұрсыңдар ма? себетіміз қайда?

Айналамыздан іздеп көрейікші. Міне сиқырлы себет.

Мыналар нелер?

- телефон, суреттер бар екен.

- телефоннан скайп арқылы ертегі еліндегі Елдос пен Аружан хабарласып жатыр екен.

Скайп

- Саламатсыңдар ма! Біз сендерге көмектесу үшін хабарласып отырмыз. Зұлым сиқыршы себетті сиқырлап қойды, егер балалар себеттегі берілген тапсырмаларды, дұрыс орындасаңдар себеттің сиқыры кетіп түрлі түсті бояулар пайда болады сонда ғана өтешке көмектесе аласыңдар.

Балалар орындаймыз ба?

Балалар суреттер берілген екен, суреттердің артында тығылған санды тауып, санамақ айтып беруіміз керек, орындай аламыз ба? ал іске сәт, бастайық.

«Тығылған санды тап»(интерактивті тақта арқылы)

Шарты: тапсырмада суреттің артындағы санды табу керек. (санамақтар айтады)

- Бұл қайдай сан?

Қане 1 санына кім санамақ айтады?

Қане 2 санына кім санамақ айтады?

Қане 3 санына кім санамақ айтады?

Қане 4 санына кім санамақ айтады?

Қане 5 санына кім санамақ айтады?

- Иә, дұрыс.

Жарайсыңдар балалар тапсырманы дұрыс орындадыңдар енді біздің себетіміздің сиқыры жойылды, ішінен бояуларды алып өтешті бояйық, балалар екі топқа бөлініп бір топ қылқаламмен бояса, екінші топ болып дәстүрлі емес әдіспен түрлі түсті дәнді дақылдармен желім арқылы жапсырып орындаймыз.

(роликарқылы түсіндіремін)

Ал балалар жарайсыңдар біз өтешке көмектестік міне біздің боялған өтешіміз қандай әдемі, енді ол аулада ұялмай серуендей алады.

(Сол кезде өтеш балаларға келіп)

Әтеш:

- Балалар сендерге рахмет, маған көмектесу үшін сендер көп тапсырмаларды дұрыс орындауға тырысып, күш салдыңдар, тапсырмаларды дұрыс орындадыңдар мен сендерге шексіз ризамын.

Ал енді дем алып алайық, әтешпен бірге сергіту жаттығуын орындайық (ролик арқылы)

Сергіту сәті:

Әтеш ерте оянды

Жан жағына қарады

Шынықтырып денесін

Қанаттарын қағады

Билингвизм компоненті: әтеш - петух - cock, бір - один - one, екі - два - two, үш - три - three, төрт - four, бес - пять - five

Балалар қане әтешпен бірге ойын ойнауға келісесіңдер ме?

«Ертегі құрастыр» (пазл)

Шарты: суреттерге қарап ертегі кейіпкерлерін рөлін дұрыс құрастырып, сол ертегіні айтып беру.

Әтеш: Ал енді мен өз аулама барып өзімнің сұлулығымды көрсетейін, сендерге көп - көп рахмет, сау болыңдар.

- Балалар біздің қайтар жолымыз өте ұзақ, сондықтан сиқырлы поезға отырып әндетіп қайтайық

Саусақтар сөйлеуге көмектеседі»

Қоғам үшін әр кезеңде, әр отбасында өсіп келе жатқан өрімдей ұл қыздың дені сау, рухани бай, еңбекке, білімге құштар болып өсуі ең жоғары тілек, ең биік мақсат. Мектепке дейінгі балаларды оқыту мен тәрбиелеу мақсатында балалардың тілін дамыту, сөздік қорларын молайту, ауызша сөйлеуді үйрете отырып, үйренген сөздерін күнделікті өмірде еркін қолдану, одан әрі күнделікті іс – әрекет тілдік қарым – қатынаста қолдана білуге жаттықтыру ісіне ерекше мән берілген.

Сөйлеу тілі мүшелері әрекетінің қозғалуларының дамуы қол саусақтарының нәзік қимылдарының дамуымен тығыз байланыста болғандықтан, бала қолының ептілігін жетілдіру, үнемі тәрбие жұмысын жүргізуді қалайды.

Ұсақ маториканы дамыту жұмыстарын ерте сәбилік шақтан бастаған дұрыс. Ерте жаста және мектепке дейінгі кіші жаста қараппайым жаттығуларды жасауда өлеңмен, тақпақтармен ұйқастырылған жаттығуларды пайдалану сұралады. Сонымен қатар өзіне – өзі қызмет ету дағдысын қалыптастыру, тиегін өзі салып, өзі ағыту, бауын байлау т.б. Ал ересек топтарда ұсақ маториканы дамыту және қолдың икемділігін арттыруға арналған жаттығулар мектепке дайындықтың яғни жазу, сызуға маңыздысы болып саналады.

Ұсақ маториканы дамытудың маңыздылығы неде? Адамның бас миында саусаққимылына және сөйлеу тіліне жауап беретін орталықтар өте жақын

орналасқан. Ұсақ моторикаға әсер ете және оны белсендіре отырып, сөйлеуге жауап беретін орталықты да дамыта аламыз.

Педагогтармен балалар психологияның мақсаты ата - аналарға ұсақ моториканы дамыту ойындарының маңыздылығын ұғындыру. Баланы қызықтыруда және жаңа хабарларды игеруіне көмектесуде үйретуді ойынмен алмастыру, алға қойған мақсатына жетуін, тапсырманы орындауда қиындыққа кездессе мойымауға үйрете отырып, аз мөлшердегі жетістіктерін де бағалап, мадақтап қоюды да, ұмытпауы керек.

Қазіргі кезде баулы ойыншықтардың көбейгенін немен түсіндіруге болады. Қазіргі ата – аналарда мұндай ойыншықтар болған жоқ қой, сонда олар осындай қалыпты деңгейге қалай жетті? Бір түсінбейтін нәрсе, осының бәрі не үшін керек?

Қазіргі кездің балаларында моторлық артта қалушылық байқалады екен. Ойлап көріңізші, қазіргі балабақшадағы балалардың ешбірін де баулы аяқкиім кездеспейді. Бау байлауды үйрету ата – анаға да, тәрбиешіге де қиындық туғызатын болса керек. Осыдан жиырма жыл бұрын ата – аналар және олардың балалары көп нәрсені қолмен жасауға келді. Мысалы: кір жуу, тоқу, т.б. Ал қазіргі кезде осының барлығын жасайтын машина.

Жалпы моториканың дамуының аздығын, соның ішінде қол қимылының аздық себебін зерттей келе қазіргі заманғы барлық баланың жазуға дайын еместігі немесе тілінің дамуында бір ақау бар екендігі анықталды. Осыдан келе мынадай қорытынды шығаруға болады. Егер тілінің дамуында ақау болса, онда бұл ұсақ моториканың мәселесі.

Тіпті баланың сөйлеу тілі қалыпты болған жағдайда, бұл қолын басқаруы қалыпты деген сөз емес. Егер 4 – 5 жастағы балада бау байлау қиындық келтірсе, ал ермексازдан тек шар мен ұзынша жабыстырылса, және 6 жаста тиек тігу орындалмас және қауіпті іс болса, онда сіздің балаңыз кінәлі емес.

Өкінішке орай көп ата – аналар қолдың икемі мен ұсақ моториканың даму деңгейінің төмендігін тек мектепке барарда ғана байқайды. Бұл балаға өте ауыр жүк. Жаңа хабарларды қабылдаумен қатар, икемге келмейтін саусақтарымен қарындашпен жазып үйренуі керек. Бала тілін дамытуда ұсақ қол қимыл жаттығуларында дидактикалық ойындар, қалдық материалдандан жасалған заттар, саусақ театры, массаж, құм топырақпен сурет салу, қыстырғыштармен жұмыс жасау, шығармашылық (сурет, мүсіндеу), кезінде бала тілі дамуымен қатар саусақ қимыл – қозғалысы дамиды.

Кішкентай ғана сәбидің қалайтыны қозғалу, қозғалыс әлемді танудың мүмкіндігі. Яғни бала қозғалысы дәл және нақты болса, оның әлемді ақылмен тануы да терең болмақ. Мен өзім тәрбиелеп отырған балалардың сөздік қорларын дамыту ісінде, мен күнделікті ұйымдастырылған оқу іс – әрекетінде, Отбасы тақырыбында «Бір үйде біз нешеүміз» санамақтар айту арқылы, су асты терепиясын пайдаланып, балықты мүсіндеуде сабақтар өткіздім. Сабақты өткізу барысында баланың саусақ жаттығуы арқылы, баланың тілі дамып,

ақыл ойы жетіледі. Құммен сурет салған кезде ширыққан көңіл күйі мен мазасыздықтан арылады, баланың нәзік қол қимыл – қозғалысы дамиды.

Құммен ойнау үшін шын мәнісінде не қажет? Аса көп нәрсе қажет емес: мейірімділік, сүйіспеншілік, баланың ой қиялдары. Құмнан сурет сала отырып, бала ширыққан көңіл күйі мен мазасыздықтан арылып қызығушылығы артады. Саусақ қозғалысының біртіндеп икемделе келуі осыдан кейінгі уақытта жүзеге асатын тілдік сөйлеу әрекетінің қалыптасуы негіз қалайды.

В.А.Сухомолинский: сәбидің ақыл - ойы оның саусақтарының ұшында тұрады - деп жазды. Саусақтарды жаттықтырудың әдісі өте оңай – бұғу, саусақ ұштарынан бастап білекке қарай қолдардың саусақтарын сылау.

Баласының саусақтарының икемді, олар қарандашты нық ұстап, тиянақты сурет салған кезде, ата – аналардың көңілдері көтеріледі. Адамның жалпы қозғалыс жүйесі мен сөйлеу қызметінің арасында тығыз байланыс бары анық. Осындай байланыс қол мен мидың арасында бар.

Ұсақ саусақ моторикасын дамытатын ойындар мен жаттығулар өте көп. Олар шартты түрде топтарға бөлінеді. Қол, қолдың білезік және саусақтарының қозғалысына оң әсер ететін заттық ойындар кез – келген заттар мен ойыншықтармен өткізіледі. «Мозойкалар», «конструкторлар» - аталған материалдар саусақтардың белсенді қозғалысына әсер етеді. Қысқыштармен ойналатын ойындар өте нәтижелі. Ол баланың ұсақ моторикасын дамытады, ақыл ойының, тілінің дамуына зор ықпал етеді. Түрлі түсті қатты қағаздардан дөңгелектер жасап, сондай түсті қысқыштар қыстырса гүлдер пайда болады. Мен өз тәжірибемде балаларға саусақ бұлшық еттерін дамытуға қыстырғыш арқылы, көбелектер, гүлдер, күн шапағы, ағаштарға жапырақтар жасаттым. Сонымен бірге түрлі түсті резиналардан әдемілеп, қатты қағаз бетіне орналастыра, дидактикалық материал ретінде, «Мысықты» үйіне апарар жолды тап» ойынын ойната отырып, түрлі түсті резина арасынан жіпті өткізуді ұсындым, бала ойлана отырып, мысыққа көмектесу бағытында қызығушылықпен жіпті резина арасынан өткізеді.

Бұл материалдың көмегімен бала саусағы жетіліп, ойлауы және тілі дамиды. Моншақтармен ойын екі қолдың бағдарлауын арттырады. Үш жастағы баланың тілінің дамуында ақау болмасын десеңіз дамыту ойын жаттығуларын бала туылған соң екі айдан кейін бастаңыз. Ұсақ моториканы дамыту әдістемесі мұндай жағдайда өте пайдалы. Омыраудағы баланың саусақтарын уқалауға болады, жас жарымдағы баламен саусақ ойындарын бастауға болады. Мысалы: баланың басбармағын жаймен сипап отырып, оған былай деңіз; «саусақ бала сен қайда болдың?» Содан соң басбармақты баланүйрекпен түйістіре отырып, «мына саусақпен орманға бардым», ортантерекпен түйістіре отырып, «мына саусақпен нан пісірдім» Осылайша жалғастырып, басқа саусақтармен түйістіре отырып, мына саусақпен ән салдым – деп аяқтайсыз. Балаларға бұл жаттығу қатты ұнайды, уақытты да көп алмайды, ал пайдасы оның өте көп, себебі ұсақ

моториканы дамытып жатырмыз. Кардон бетіне баклажка басып орнатып, осыған қақпағын бұрап жабу арқылы балалардың саусақ қимылы дамиды, түстерді айыра алады, санауға үйренеді. Саусақ ойыны арқылы баланың сөйлеуге деген талпынысы қабілеті дамып, ынтасы артады. Сөйлеу тілі мүшелері әрекетінің қозғалуларының дамуы қол қимылдарымен байланысты болғандықтан. Мен балалармен ұйымдастыру оқу іс – әрекетінде мынадай жаттығулар жасап , балалардың көңілдерін көтеріп, ынталары, қызығушылықтары артты.

АПТАНЫҢ БАЛАЛАРЫ

Ал, кәнекей, санайық,
Балаларын Аптаның.
Орындарын табайық,
Сен де босқа жатпағын.

Ең үлкені - *Дүйсенбі*,
Барлығының басшысы.
Одан кейін *Сейсенбі*,
Дүйсенбіден жас кіші.

Үшіншісі *Сәрсенбі*,
Ішіндегі сәттісі.
Бел ортада *Бейсенбі*,
Балалардың нақ күші.

Жұма – ұлдың ұлысы,
Бар мұсылман сыйынған.
Сенбі бөлек ұлы ісі,
Бойына күш жиылған.

Кенже туған баласы –
Жексенбі ғой жігерлі.
Қанша бала санашы,
Атауларын біл енді!

САУСАҚ САНАУ

Басбармағым – бақаным,
Бас мұрасы атаның!
Сұқ саусағым – керегем,
Шаңырақты демеген!
Ортан саусақ – шаңырақ,
Кең жайылған тамыр ап!
Аты жоғы – түндігім,
Түсіретін күн нұрын!
Ең соңғысын сұрасақ,
Уық болсын *шынашақ*!

САНАМАҚ – «Жылқы түсі»

Жылқы тегін жай деме,
Ойнаған қан бәйгеде.
Қыздырғанда аламан,
Тұяқтары жараған.
Қатарласқан қос күрең,
Екеуі, сірә, дос білем.
Шабдар мен *құла* күштескен,
Құйрықты ала тістескен.
Торы мен *боз* да ортада,
Келеді шауып жол таба.
Бурыл мен *қылаң* қалыстау,
Топтан бөлек алыстау.
Аламан басы көлбеген,
Баран мен *жирен* терлеген.
Қарагер де алқынған,
Құлагер де тартынған.
Сары, *күлгін*, *шұбарға*
Қарқын керек бұларға.
Алашұбар, *аққұла*,
Арта қалды, қап, бұ да.
Жүйріктердің қарасы,
Нешеу болды санашы

САНАМАҚ – ТӨЛДЕР

Ботақан – түйенің баласы,
Көздері мөп-мөлдір қарашы.
Жылқының баласы – *құлынишақ*,
Кекілі секілді тұлымшақ.
Бұзау ғой сиырдың тұқымы,
Томпайған мүйіздің тұқылы.
Қошақан – қойдың бұл қоңыры,
Төлдердің ішінде момыны.
Ешкінің еркесі – *лағы*,
Сүйкімді қалқиған құлағы.
Барлығы төрт түлік құнары,
Санашы қанша төл шығады?

АЙ АТАУЛАРЫН САНАЙЫҚ

Хамал – айдың төресі,
Жылдың басын бастаған.
Сәуір айы келесі,
Келмей шуақ шашпаған.

Зауза түске қанық тым,
Жасыл төске боялған.
Саратан ғой анық күн,
Барлық жәндік оянған.

Әсет айы тым ыстық,
Жануарлар жусаған.

*Сүмбіледе тыныштық,
Салқындайды су тоған.*

*Мизам айы жемісті,
Тоқшылығын сыйлаған.
Ақырап та егісті,
Диқан өнім жинаған.*

*Қауыс айы мұздатқан,
Салқын соғып ызғырық.
Жәді айы су қатқан,
Құрсау салып мұз құлып.*

*Дәлу айы ақ қарлы,
Аяз бетті қарыған.
Құтта боран басталды,
Қыс қуаты дарыған!*

*Ал, балалар, санайық,
Ай атауын бұрынғы.
Қажет дерек алайық,
Толықтырып ұғымды*

*Наурыз - Хамал; Көкек - Сәуір; Мамыр - Зауза; Маусым - Саратан; Шілде - Әсет;
Тамыз - Сүмбіле; Қыркүйек - Мизам; Қазан - Ақырап; Қараша - Қауыс; Желтоқсан -
Жәди (і); Қаңтар - Дәлу; Ақпан – Құт*

АНДАРДЫҢ ТӨЛДЕРІ

*Ал, балалар, балалар,
Аңдардың біл төлдерін,
Еске сақтап, санап ал,
Бар ма, естіп, көргенің?*

*Арыстанның баласы –
Абдан екен тісі ірі.
Шөнжікті де санашы,
Жолбарыстың күшігі.*

*Алан – төлі барыстың,
Құлағыңды көр түріп.
Әрі қарай танысқын,
Қасқырдікі – бөлтірік.*

*Соқыр туған мысықтан,
Деп ойлама бұ қалай.
Әрі сана пысып қан,
Киік төлі – құралай.*

*Аю туар қонжықты,
Көрмесін деп жеңіліп.
Жүгіргенде ол мықты,*

Елік төлі – *еңлік*.

Көжек – қоян қорқағы,
Қос көрінген жолына.
Ұзын құлақ ол тағы –
Есек төлі – *қодыға*.

Арқар төлі – *қозықа*,
Тауда оның панасы.
Еске сақта оны да,
Құнай – құндыз баласы.

Сілеусіннің тұқымы –
Аталыпты *інсін* деп.
Борсықтың да құт іні –
Әзборақ төлі білсін тек.

Тоқтама санап болдым деп,
Бұғышақ – төлі бұғының.
Суыр төлі – *мондын* деп,
Толықсын тағы ұғымың.

Қодық - төлі құланның,
Жәудір – төлі түлкінің.
Білгірі бол ұланның,
Санап, атын біл, күнім!

ТІЛ ҰСТARTY

КІМ, НЕ ІСТЕЙДІ?

Тас*ш*ы тас қалады,
Бас*ш*ы басқарады.

Дос*ш*ыл – дос табады,
Қас*ш*ыл – қас табады.

Төс*ш*іл – төс қағады,
Ас*ш*ыл – ас бағады.

Бәс*ш*іл – бәстеседі,
Мәс*ш*іл – мәс теседі.

Ес*ш*іл – естеседі,
Бес*ш*іл – беске өседі.

Сес*ш*іл – сескенеді,
Дес*ш*іл – бек келеді.

С мен Ш

Сергітейік *сананы*,

Сырғанатып **ш**ананы.
 Таудың соққан **с**амалы,
 Соқпай тұр-ау, **ш**амалы.
 Көл жағасын **с**ағала,
 Көлде көп қой **ш**ағала.
 Тәтті қант та, **с**екер –
 Қайнатылған **ш**екер.
 Мынау күшік **с**абалақ,
 Көп үретін – **ш**абалақ.
 Көп баққан-ау **с**иырды,
 Топайды атып, **ш**иырды.
 Ұлы біздің **С**әкен де,
 Ұлы және **Ш**әкен де!
 Ғажап судың **с**ырылы,
 Құстың әйбат **ш**ырылы.
 Өмір-өзен **с**ағасы –
 Адам, бала-**ш**ағасы!
 Көк құрақта **с**абақ,
 Көк теңізде **ш**абақ.

Р мен Л

Оқы, үйрен, **біл**,
 Санның басы – **бір**.
 Кішкентаймыз **әлі**,
 Жаттығамыз **әрі**.
 Қандай тәтті **бал**,
 Дәрумені **бар**.
 Жылы үйде қал,
 Тыста суық **қар**.
 Әдемі екен **тал**,
 Өскен жері **тар**.
 Еңбек бәрі – **бұл**,
 Көңіл соған **бұр**!

Н мен Ң

«**Н**» деген – басқа әріп,
 «**Ң**» да бар басқалық.
 Қатені байқайық,
 Дұрыстап айтайық.
 Ал, кәне, бастайық,
 Абдырап, саспайық.
Ын-ын-ын, ын-ын-ын,
Ың-ың-ың, ың-ың-ың.
Сен-сен-сен, сең-сең-сең,
 Мен-мен-мен, мең-мең-мең
 Бас қадам **он-оннан**,
 Іс болсын **оң-оңнан**!
 Кигенге **тон** қалың,
 Сүйменге **тоң** қалың.
 Айтқаның **шын** болсын,

Шыққаның шың болсын!
Жақсы жұрт қайыңды,
Жақсы тал қайыңды.
Өзгенің білгенің,
Жақсы ғой білгенің!

САНАНЫ ЗЕРДЕЛЕУ

АҢ– ҚҰС ҚАЛАЙ ДЫБЫСТАЙДЫ?

Қораз таңда шақырып,
Қой мен *арқар* маңырап.
Ал арыстан ақырып,
Есек, қашыр аңырап.

Күзен, зорман шақылдап,
Сұңқар көкте саңқылдар.
Саршұнақ, суыр сақылдап,
Шағала, бүркіт шаңқылдар.

Бөдене, кептер пырылдап,
Жапалақ, үйрек барқылдар.
Бозторғай да шырылдап,
Қарға, құзғын қарқылдар.

Құрқылтай, тауыс құрқылдап,
Борсық, кірпі мырсылдар.
Жылқышы құс шырқылдап,
Шүрегей, сұқсыр пыр-пырлар.

Шіңкілдек құс шіңкілдеп,
Қорқау қасқыр қорқылдар.
Күрке тауық күркілдеп,
Доңыз, шошқа қорсылдар.

Жарқанат, тышқан шиқылдап,
Аққу сұлу сұңқылдар.
Көкқұтан құс қиқулап,
Қараша қаз қаңқылдар.

Мекиін тауық қыт-қыттап,
Жолбарыс, піл күркірер,
Сауысқан ала шық-шықтап,
Шәуілдер күшік, тұлкілер.

Ал, балалар, балалар,
Қажетінді танып ал.
Жетілетін сана бар,
Зердеңе сап, қағып ал!

Терең болсын ұғысың,
Құлақ болсын түргенің.

Аң-құстардың дыбысын,
Артық болмас білгенің.

АЛШЫ

Ал, ойналық, балалар,
Әр асықта баға бар.
Ұта білген баланы –
Әрбір бала бағалар.

Шиыр, кәне, асықты,
Таңда және қашықты.
Алшы тұрғыз сақаны,
Қаламаймыз жасықты!
Мына бала қайтеді...
Тұрғызды ғой тәйкені.
Сірә, өзі ұтқыш – ау,
Пысық екен, әй, тегі!

Басу қиын ұтқышты,
Мынау сақа бүк түсті.
Енді қара мынаған –
Анау сақа шік түсті!

Саспа, таста, балақай,
Асық озды қара, қай.
Шиыр енді сақанды –
АЛШЫ ТҮСТІ, АЛАҚАЙ

ДОМБЫРА

Бабаның күйі бар,
қос ішек үнінде.
Сазына сыйынар,
өткен де, бүгін де.

Қазақтың сазы бар,
шанақта сақталған.
Тарихтың дағы бар,
күйінде ақтарған.

Ұлтыңның тілі бар,
пернеде тіл қатқан.
Бабаңның біліп ал,
мұрасын тыңдатқан!

Домбыра – қазақ бұл,
ал қазақ – домбыра!
Киесі ғажап бұл –
Қазына, мол мұра!

Қастерлеп, ұғынар,

домбыра күмбірін.
Балақай, ұғып ал –
Қазақы үн құнын!
ТЕК

- Баба кім?
- Түп ата баласы!
- Ата кім?
- Бабаның баласы!
- Әке кім?
- Атаның баласы!
- Бала кім?
- Әкенің баласы!
- Немере?
- Баланың баласы!
- Шөбере?
- Немере баласы!
- Шөпшек кім?
- Шөбере баласы!
- Немене?
- Шөпшектің баласы!
- Туажат?
- Шөпшектің баласы!

Бәріне ортақ құн –
Шаңырақ бағасы.
Тегіңе жол тапқын,
Қазақтың баласы.

МЫСАЛДАР

МАҚТАНШАҚ ҚАРҒА

Қарға байғұс қарқылдап,
Жиды құстың төресін.
Өңеш созып барқылдап,
Биік қойды төбесін.

- Мықтымын! – деп, бүркіттен,
Құзға ұя салатын.
Айналасын үркіткен,
Құр сабалап қанатын.

Содан көкке самғады,
Шүйілмекке төменге.
Белгілі ғой қалғаны,
Не болғаны төменде...!

АЙЛАКЕР ТҮЛКІ

Қу түлкі құйрығы бұлаңдап,
Өзгені көзіне ілмеді.
Жағымпаз, айлакер сылаңдап,

Өзінен мықтыны күндеді.

Арыздап патшаға қағынды,
Жолбарыс, қасқырды, аюды,
Арыстан ырқына бағынды,
Ойлаған оңайдан баюды.

Ұсаққа айналып ірілер,
Түлкінің табаны таптатады.
Әділдік қалмады жүгінер,
Шибөрі қыңсылап қаптады...

Есекті өзімен сүйреді,
Төмендеу есепке ұғымы.
Осылай бір орман күйреді,
«Ұлы» деп жағымпаз ұрыны!

КЕНЕ МЕН КҮШІК

Болам - деп, таскене, - дос мықты,
Күшікке қолқасын салыпты.
Қабылдап күшік те достықты,
Таскене жабысып алыпты.

Бауыры күшіктің ұнады,
Сипаған күн сайын адам да.
Үйшікте тұрақтап тұрады,
Ауысты содан соң амалға.

Болған соң сенімді қонағы,
Ойы да орнықты кененің.
Күшіктің қанын ол сорады,
Асықпай орындап дегенін.

Тойған соң қарыны керіліп,
Қош – деді, патшағыр досына!
Ақкөңіл дос қалды желініп,
«Досының» ісінен шошына!

«Амал дос - өмірдің қысқасы,
Пайданың жолына құрылған!
Адал дос - өмірдің нұсқасы,
Бұзылмас жаралған ұғымнан!»

ҚҰРҚЫЛТАЙ МЕН КӨКЕК

Ұясына бір тымбай,
Шөптің жиып нәрлісін.
Құс төресі құрқылтай,
Салады екен бар күшін.

Ұясының қасына,

Көкек бір күн қоныпты.
Қызғаныш кеп басына,
Құрқылтайға жолықты.

Деді – «Неткен азап күн –
Шөп-шалаңды жинаған.
Қажеті не азаптың,
Сонша жанды қинаған?

- Азаптанбай жұмысқа,
Жат ұяны алғайсың.
Таңдап неге жұмыртқа,
Мен сияқты салмайсың?»

- «Дұрыс емес осының» -
деп, құрқылтай тіл қатты.
- «Мен адамзат досымын,
Ұям содан сымбатты.

Ұям шипа, ем дейді,
Салам солай нұсқасын.
Дерті барды емдейді,
Балапаным ұшқасын!

Сен білмейсің киені,
Ұяң ыстық екенін!
Еңбегі бар сүйеді,
Қасиетті мекенін!»

БИДАЙ МЕН ГҮЛ

Жайқалған сұлу гүл бақтағы,
Көтеріп бір күні кеудесін.
Мақтана жазықсыз даттады,
Бидайдың масағын көргесін.

Гүл:

«- Жоқ – деді, - сұлулық мендегі,
Жұпарын айнала шашатын.
Тікенек мұртыңнан сендегі,
Болар-ау барлығы қашатын.

- Мен болсам, қуаныш сыйлаймын,
Әр сәтте адамның өзіне.
Құшаққа кей сәтте симаймын,
Сұлулық әлем боп көзіне...»

Бидай:

«- Сұлусың, көркісің ғаламның,
Тамсанар көз салған әдемі.
Шаттығын бөлісер адамның,
Өзіңсің сыйластық мәнері.

Бірақ та бір сәттік қанасың,
Нәрің жоқ қуатты бойыңда.
Жұлынсаң қуарып қаласың,
Бос мақтан болмасын ойыңда!

Бір түйір болсам да нәрлімін,
Тіршілік сабағым, дәнім де.
Адамдар жалғайды әр күнін,
Жүремін дастарқан дәмінде!»

«...Сұлулық көрікті емес тым,
Санасы болмаса затында!
Түйінді шешімі егестің –
Сұлулық шырайы ақылда!»

ТАҚПАҚТАР

Ата

Атам менің ардақты,
Ақ батасын беретін.
Тілегі бар салмақты,
Немереге сенетін.

Әже

Әжем менің асыл адам,
Айтып берер ертегі.
Әжем барда жасымаған,
Өмірімнің ертеңі.

Бүлдірген

Тәп-тәтті қырдағы бүлдірген,
Таңдайға балдай боп жағатын.
Бүлдірген тереміз бір-бірден,
Біреуі ауызды табатын.

Көктем

Балауса көкпеңбек,
Көктем бұл шырайлы.
Күн шуақ көкпен кеп,
Төккені ұнайды.

Жаз

Жаз келді жадырап,
Ойнаймыз, шомылып.
Жүгіріп, жадырап,
Өсеміз толығып.

Күз

Күз келіп айнала,
Сарыға боялған.
Ұйқыға кетеді,

Тіршілік оянған.

Қыс

Аяз салды өрнегін,
Терезенің көзіне.
Бұндай өрнек көрмедім,
Шебер екен өзі де.

Мектеп

Кітап, дәптер, қаламым,
Білім құяр санаға.
Мен мектепке барамын,
Білім қымбат балаға.

Көжек

Сұр көжек-ау, сұр көжек,
Секең-секең жорытқан.
Сондай үркек бұл көжек,
Көлеңкеден қорыққан.

Қар

Жұмсақ қар секілді балмұздақ,
Кетеді елестеп тәтті елес.
Боласың ауызға салғызбақ,
Бірақ та ол ондай тәтті емес.

Көкек

Көкек құс «көкек» деді,
Жем іздеп секектеді.
Көріп қап Көркем оны,
Қайталап көкектеді.

Бозторғай

Кіп-кішкене торғай тым,
Аязға да төзеді.
Тығыз жүні қорғайтын,
Ыстыққа да көнеді.

Шымшық

Сары шымшық шықылық,
Терезеңе беттейді.
Тары шашсаң шұқынып,
Шықылықтап кетпейді.

Қараторғай

Қараторғай көктемнің –
Хабар берер жаршысы.
Күн шуағын төккен күн,
Құбылады бар түсі.

Көгершін

Ақ көгершін, көгершін,
Бейбіт күннің тірегі.

Көгершінмен көгерсін,
Елдің есен тілегі!
Көк аспанда самғаған,
Ынтымақтың ақ құсы.
Ел ниетін жалғаған,
Адамзаттың бақ құсы!

Табиғат

Табиғат көрікті анамыз,
Ажарын тіршілік сыйлаған.
Нәрін де, бәрін де аламыз,
Табиғат бойына жинаған.

Дала

Қазақтың даласы –
Тарихтың парағы.
Жоғары бағасы,
Көп алған сабағы!
Белесі, белінде,
Ерліктің ізі бар,
Бабамның жерінде,
Ғасырдың сызы бар!

Қорытынды

Балалардың тілін дамыту – үздіксіз жүргізілетін педагогикалық және отбасылық жұмыстың нәтижесі. Жүйелі тілдік орта қалыптасқан жағдайда бала өз ойын еркін жеткізетін, ойлау қабілеті дамыған, қарым-қатынасқа қабілетті тұлға болып өседі. Тілдің дамуы – оның болашақ оқу жетістіктерінің, тұлғалық қалыптасуының негізгі көрсеткіші. Сондықтан педагог пен ата-ана бала тілін дамытуға барынша қолдау көрсетуі қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі.
«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты». Астана, 2022. [өб]
2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2016 жылғы №499 бұйрығы.
«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы». [өб]
3. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі.
«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу жоспарлары». Астана, 2020. [өб]
4. Ыбырай Алтынсарин
Таңдамалы педагогикалық мұралары. – Алматы: Білім баспасы.
5. Ахмет Байтұрсынұлы
Тіл тағылымы. – Алматы: Ана тілі баспасы.
6. Мағжан Жұмабаев
Педагогика. – Алматы: Рауан баспасы.
7. Қазақ халқының салт-дәстүрлері
– Алматы: Атамұра баспасы.
8. Бабалар сөзі
– Астана.
9. Қазақтың ұлттық ойындары
– Алматы: Өнер баспасы.

10. Этнопедагогика бойынша ғылыми-әдістемелік еңбектер мен оқу құралдары.
11. Балабақша тәрбиешілеріне арналған әдістемелік журналдар мен оқу-әдістемелік құралдар.
12. Қазақ халық ауыз әдебиеті үлгілері: ертегілер, мақал-мәтелдер, жұмбақтар, жаңылтпаштар.